

De ervaren procedurele rechtvaardigheid in de strafrechtketen

MAART 2022

De strafrechtketen bestaat uit een reeks van organisaties die betrokken zijn bij de opsporing en vervolging van daders van strafbare feiten, en de tenuitvoerlegging van straffen. Waar eerder onderzoek naar procedurele rechtvaardigheid doorgaans gericht was op hoe burgers het contact ervaren met één organisatie, heeft het NSCR longitudinaal onderzoek gedaan naar hoe gedetineerden de bejegening ervaren door de verschillende professionals in de strafrechtketen, zoals de politie, de rechter, officier van justitie, penitentiair inrichtingswerkers, de reclasseringswerker en de advocaat. Gedetineerden zijn het meest positief over de bejegening door hun advocaat en het minst positief over de bejegening door de politie. Hoe gedetineerden de bejegening door de ene professional ervaren, hangt samen met hoe zij de bejegening door andere professionals ervaren.

Tijdens hun gang door de strafrechtketen ontmoeten gedetineerden verschillende professionals. De manier waarop deze professionals hun taak uitoefenen tijdens ontmoetingen, is van invloed op de naleving van regels en wetten. Dit is een van de uitgangspunten van de procedurele rechtvaardigheidstheorie. Empirisch onderzoek laat zien dat wanneer mensen zich procedureel rechtvaardiger bejegend voelen, ze eerder geneigd zijn om diezelfde professionals als legitiem te beschouwen én meer geneigd zijn om de wetten en regels na te leven. In feite stelt deze theorie dat mensen de eerlijkheid van het proces en het interpersoonlijke contact belangrijker vinden voor een rechtvaardig besluitvormingsproces dan de uitkomsten van beslissingen. Maar wat is een procedureel rechtvaardige bejegening?

Procedurele rechtvaardigheid

De bejegening door professionals in de strafrechtketen wordt over het algemeen als procedureel rechtvaardig beschouwd wanneer professionals regels op een consistente, eerlijke, onbevooroordeelde manier toepassen, ze vanuit een betrouwbaar motief handelen, ze mensen met respect behandelen en ze mensen de kans geven om hun standpunt te uiten in besluitvormingsprocedures. Met andere woorden, het gaat over percepties van mensen en die percepties hebben betrekking op zowel aspecten over de kwaliteit van de gehanteerde procedures (bijvoorbeeld objectiviteit in de besluitvorming) als aspecten over de kwaliteit van de omgang tijdens deze procedures (bijvoorbeeld een beleefde en respectvolle bejegening).

Hoe ervaren gedetineerden de bejegening door professionals?

Om erachter te komen hoe gedetineerden de bejegening door professionals ervaren, maken we gebruik van gegevens die zijn verzameld in het Prison Project (zie onderstaand kader). In het Prison Project zijn gedetineerden op verschillende momenten bevraagd (zie tijdsaanduiding in Figuur 1) over hun ervaringen met:

- De politie tijdens hun arrestatie.
- Medewerkers van de penitentiare inrichting waar ze verbleven.
- De rechter(s) die hun zaak behandelde(n) en daar uitspraak over deed (deden).
- De huidige (of laatste) reclasseringswerker.
- De huidige (of laatste) advocaat.

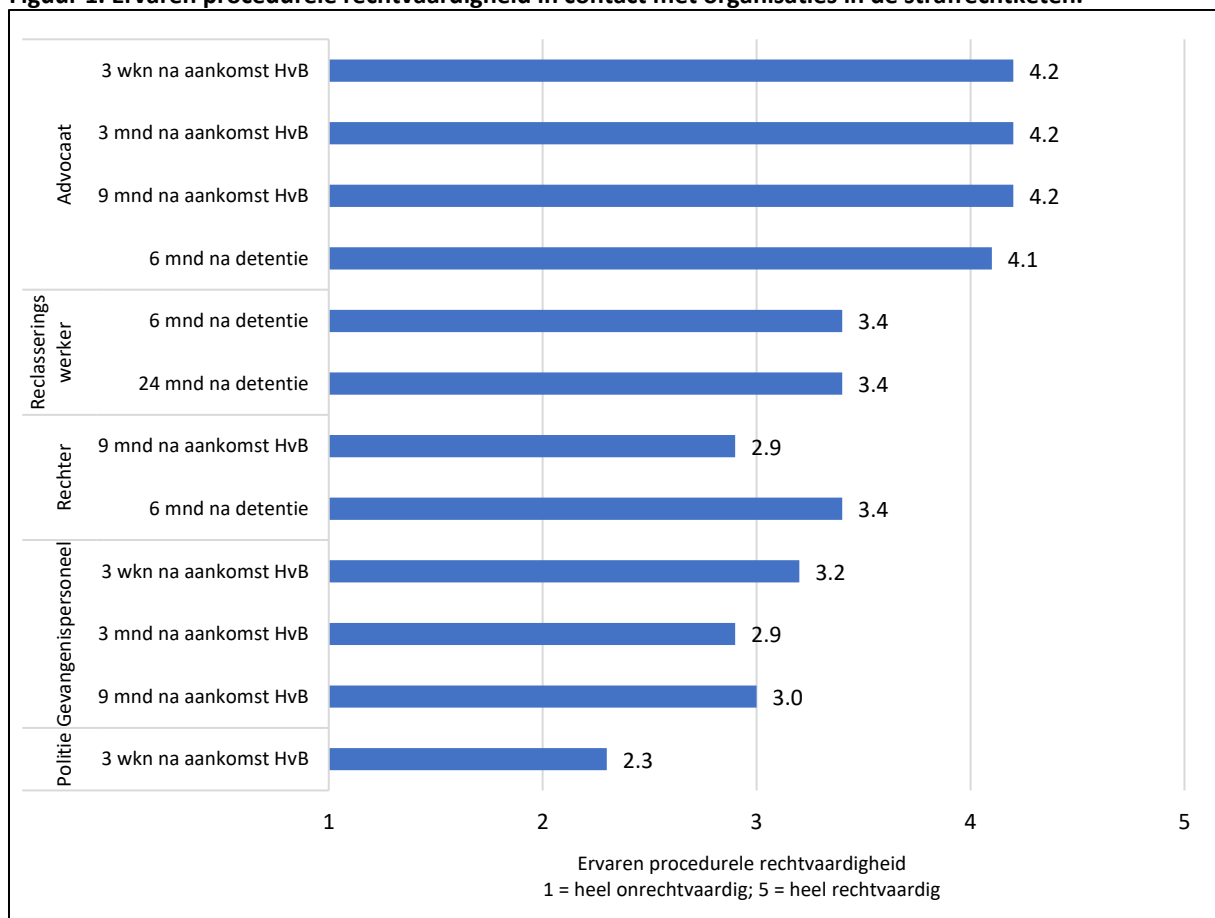
Prison Project

Het Prison Project is een grootschalig en langlopend wetenschappelijk onderzoek naar de bedoelde en onbedoelde gevolgen van detentie op het leven van gedetineerden en hun naasten. Er is een representatieve steekproef van 1.904 mannen die tussen oktober 2010 en april 2011 in voorlopige hechtenis verbleven in één van de huizen van bewaring in Nederland. Het gaat om mannen tussen de 18 en 65 jaar die in Nederland geboren zijn.

In het Prison Project zijn gedetineerden herhaaldelijk bevroegd over allerlei onderwerpen, waaronder de contacten met verschillende professionals in de strafrechtketen. De eerste meting vond plaats op het moment dat gedetineerden ongeveer 3 weken in het Huis van Bewaring verbleven (N=1.904). Gedetineerden die nog vastzaten hebben na 3 maanden (N=838), 9 maanden (N=265) en 18 maanden (N=99) na binnenkomst in het Huis van Bewaring opnieuw een vragenlijst ingevuld. Ook 6 maanden (N=946) en 24 maanden (N=964) na detentie zijn dezelfde gedetineerden gevraagd om deel te nemen aan een interview (Dirkzwager et al., 2018).

Het blijkt dat gedetineerden het meest positief zijn over de bejegening door hun advocaat, zowel tijdens hun voorlopige hechtenis als na hun detentie (zie Figuur 1). Daarentegen zijn gedetineerden het minst positief over de bejegening door de politie. Gedetineerden zijn overwegend positief over de bejegening door de reclasseringswerker na afloop van detentie. De ervaren bejegening door de rechter en het gevangenispersoneel valt te duiden als neutraal tot licht positief (met gemiddelde scores van 2.9-3.4 op een schaal van 1 tot 5). Kortom, de manier waarop gedetineerden zich bejegend voelen door professionals in strafrechtketen varieert.

Figuur 1. Ervaren procedurele rechtvaardigheid in contact met organisaties in de strafrechtketen.

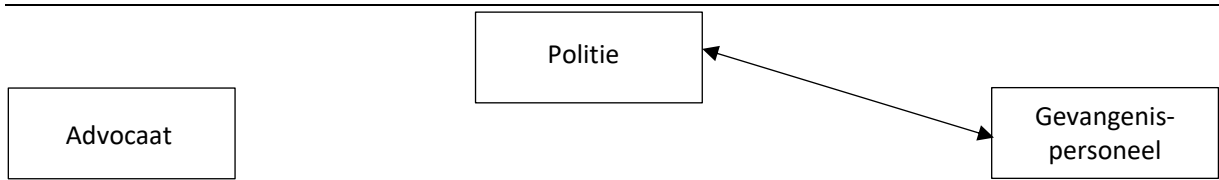

Is er een samenhang in de ervaren bejegening door professionals in de strafrechtelijke keten?

Naast de variatie in taken en rollen tussen professionals is er een bepaalde volgorde in de ontmoetingen met professionals in de strafrechtelijke keten. Vaak start een strafrechtelijk onderzoek bij de politie en vindt bijvoorbeeld de rechtszitting later in de tijd plaats, mogelijk gevolgd door de tenuitvoerlegging van een gevangenisstraf en/of reclasseringstoezicht. Dit roept de vraag op in welke mate de ervaren bejegening door de ene professional samenhangt met de bejegening door een andere professional.

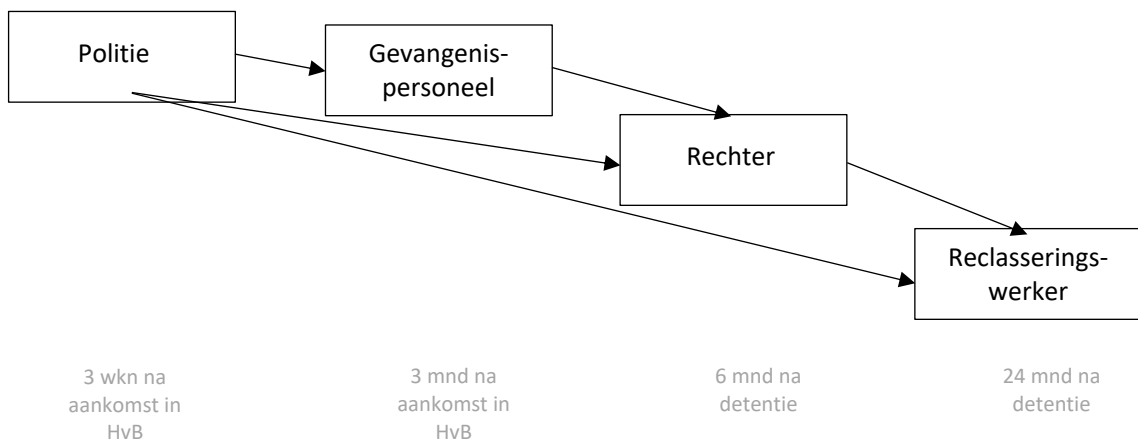
Wij hebben de samenhang in de bejegening door de ene professional en de bejegening door de andere professional op twee manieren onderzocht. Om te beginnen hebben we op één moment in de tijd gekeken of er een samenhang is in de ervaren bejegening (*cross-sectionele analyses*). Drie weken na aankomst in detentie blijkt dat gedetineerden die zich rechtvaardiger bejegend voelen door de politie, zich ook rechtvaardiger bejegend voelen door het gevangenispersoneel (zie Figuur 2).

Figuur 2. Samenhang in de door gedetineerden ervaren procedurele rechtvaardigheid in de strafrechtelijke keten, 3 weken na aankomst in het huis van bewaring.

Noot: Dikgedrukte lijn – samenhang in ervaren bejegening. Ontbrekende lijn – geen samenhang in ervaren bejegening.

Figuur 3. Samenhang in de door gedetineerden ervaren procedurele rechtvaardigheid in de strafrechtelijke keten, op meerdere momenten in de tijd.

Noot: Dikgedrukte lijn – samenhang in ervaren bejegening. Ontbrekende lijn – geen samenhang in ervaren bejegening.

Daarnaast hebben we onderzocht in hoeverre de ervaren bejegening door één professional samenhangt met de ervaren bejegening door een andere professional op een later tijdstip (*longitudinale analyses*), zie Figuur 3. De politie blijkt een invloedrijke factor te zijn. Wanneer gedetineerden positiever zijn over de bejegening door de politie, dan zijn ze op een later moment ook positiever over de bejegening door (i) het gevangenispersoneel, (ii) de rechter en (iii) de reclasseringswerker. Verder blijkt dat gedetineerden die zich procedureel rechtvaardig bejegend voelen door het gevangenispersoneel ook hoger scoren op de ervaren bejegening door de rechter op een later moment. Bovendien zijn gedetineerden die de bejegening door de rechter positiever

ervaren op een later moment ook positiever over de bejegening door de reclasseringswerker. Tot slot is de rol van de advocaat opvallend. De bevindingen laten namelijk zien dat hoe gedetineerden de bejegening door hun advocaat ervaren nauwelijks samenhangt met de ervaren bejegening door andere professionals. Dit illustreert mogelijk de specifieke rol van de advocaat in de strafrechtketen.

Conclusies

Op basis van de resultaten kunnen we concluderen dat gedetineerden de bejegening door diverse professionals in de strafrechtketen verschillend ervaren. Er lijkt bovendien sprake te zijn van een samenhang in de ervaren bejegening door verschillende professionals. De manier waarop een gedetineerde zich bejegend voelt door de politie, staat niet los van de manier waarop de gedetineerde zich bejegend voelt door het gevangenispersoneel, de rechter of de reclasseringswerker. Kortom, de ervaren procedurele rechtvaardigheid lijkt zich niet te beperken tot het contact met één afzonderlijke professional of organisatie.

Vertaald naar de praktijk betekent dit dat alle professionals die werkzaam zijn in de strafrechtketen zich moeten realiseren dat ze tijdens elke ontmoeting met (ex-)gedetineerden de kans hebben om procedurele rechtvaardigheid in de praktijk te brengen. Het waarborgen van de ervaren procedurele rechtvaardigheid door een professional kan van invloed zijn op hoe gedetineerden de bejegening ervaren door diezelfde professional, maar kan ook van invloed zijn op hoe gedetineerden de bejegening door collega's bij andere organisaties in de strafrechtketen ervaren. Het belang van aandacht voor procedurele rechtvaardigheid geldt daarom in het bijzonder voor de politie, want het contact met de politie is vaak de eerste ontmoeting met de strafrechtketen.

.....

Deze factsheet is een samenvatting van het artikel:

Van Hall, M., Dirkzwager, A. J. E., Van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2021). Procedurele rechtvaardigheid in de strafrechtketen: Hoe ervaren gedetineerden de bejegening door strafrechtactoren? *Tijdschrift voor Criminologie*, 63(3), 317-346. DOI: 10.5553/TvC/0165182X2021001

Verder lezen

- Baker, T., Pelfrey, W. V., Bedard, L. E., Dhungana, K., Gertz, M., & Golden, K. (2014). Female inmates' procedural justice perceptions of the police and courts: Is there a spill-over of police effects? *Criminal Justice and Behavior*, 41(2), 144-162. DOI: 10.1177/0093854813497479
- Sprott, J. B. & Greene, C. (2010). Trust and confidence in the courts: Does the quality of treatment young offenders receive affect their views of the courts? *Crime & Delinquency*, 56(2), 269-289. DOI: 10.1177/0011128707308176
- Van Hall, M., Dirkzwager, A. J. E., Van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2022). Procedural justice and legitimacy of the law in the criminal justice system: A longitudinal study among Dutch detainees. *Psychology, Crime & Law*. DOI: 10.1080/1068316X.2022.2065274

.....
Contact: Matthias van Hall | MHall@nscr.nl
.....

NSCR | +31(0)6 2161 8344 | nscr@nscr.nl | www.nscr.nl | De Boelelaan 1077, 1081 HV Amsterdam

Het NSCR doet fundamenteel wetenschappelijk onderzoek naar criminaliteit en rechtshandhaving. Ons onderzoek is inhoudelijk vernieuwend, methodologisch state-of-the-art en levert een bijdrage aan de oplossing van grote maatschappelijke vraagstukken op het terrein van veiligheid en justitie.

Het NSCR is onderdeel van de institutenorganisatie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).